

УДК: 159.955.4

© О.Г. Мирошник, 2020

<http://orcid.org/0000-0001-5956-1185>

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2020.2.211925>

МИРОШНИК Олена Георгіївна

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка*

РЕФЛЕКСИВНІСТЬ ТА РЕГУЛЯТОРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ

У статті представлено результати дослідження ролі рефлексії у регуляторній сфері особистості. Саморегуляція є найбільш загальною функцією психіки призначення якої полягає в збереженні її цілісності. На рівні особистості саморегуляція проявляється у конкретних функціях цілісного регуляторного процесу поведінки та діяльності: плануванні, моделюванні, програмуванні, оцінюванні результатів та корекції. Індивідуальні відмінності механізму саморегуляції проявляються у стилевих особливостях та регуляторних властивостях особистості. Онтологічний аналіз рефлексивності пояснює її регулятивну функцію, яка полягає у визначення особистістю власних меж через усвідомлення основ власної дії та діяльності. Таке розумінні рефлексії дозволяє включити її до регуляторного потенціалу особистості.

Емпіричне дослідження особливостей зв'язку між процесами рефлексії та компонентами саморегуляції, показало що найбільшу роль у функціонуванні компонентів саморегуляції особистості відіграють процеси особистісної рефлексії. Вони забезпечують не тільки планування та програмування майбутньої поведінки, але і залучені у роботу контролю та оцінки результатів активності. Процеси соціальної рефлексії мають зв'язок із компонентами саморегуляції що найбільше потребують врахування позиції, настроїв та думок іншого. Встановлено, що як психічна регуляторна властивість рефлексивність має негативних зв'язок із самостійністю. Розвиненість рефлексивності може знижувати здатність особистість до самостійного прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях, бути причиною її нерішучості та зовнішньої пасивності.

Ключові слова: рефлексія, соціальна рефлексія, особистісна рефлексія, рефлексивність, механізм саморегуляції, регуляторно-особистісні властивості.

Постановка проблеми. Соціальні та політичні зміни в країні, що спрямовані на розвиток самостійності, відповідальності, ініціативи та творчого підходу громадян до організації власного життя, потребують розуміння механізмів, чинників та умов, які забезпечують вияв відповідного психологічного потенціалу людини. Регуляторні механізми психіки та регуляторні властивості у ньому займають центральне положення.

Аналіз та результати попередніх досліджень. Проблема саморегуляції є предметом багатьох психологічних досліджень. Фізіологічний аспект природи саморегуляції надано у працях П. К. Анохіна. У рамках теорії функціональних систем організму механізм регуляції розуміється як сукупність нервових процесів у центральній нервовій системі, що забезпечують випереджувальне відображення і зумовлюють виконання цілеспрямованих дій (П. К. Анохин, 1998).

Психологічна наука містить різні виміри розгляду саморегуляції. Зокрема, О. К. Осницький, О. О. Конопкін, В. І. Моросанова розглядають саморегуляцію як одну з головних функцій свідомості, що забезпечує інтеграцію різних психічних процесів діяльності, поведінки, життєдіяльності та дозволяють зберігати цілісність її індивідуальності. К. О. Абульханова-Славська, Д. М. Бех, М. Й. Борівшевський, Л. Г. Дика, І. І. Чеснокова, Н. І. Чуприкова визначають саморегуляцію як особливий механізм оптимізації стану людини.

Саморегуляційні механізми охоплюють різні рівні життя людини: соціально-психологічний, особистісний, рівень психічних станів та процесів (Осницький, 1986). На думку О. О. Конопкіна (1995), саморегуляція є найбільш загальною функцією психіки, призначеною для збереження її цілісності. На прикладі сенсомоторної діяльності науковцем досліджено складові саморегуляції, а саме планування (ставлення мети), моделювання ситуацій досягнення, програмування дій, оцінювання результатів та корекції, тобто процесів, які реалізують основні компоненти системи саморегуляції активності і діяльності особистості. Залежно від часових меж розрізняють тактичний та стратегічний типи саморегуляції.

Поділяючи думку про те, що саморегуляція має системну природу та забезпечує стійке функціонування психіки в різних

умовах життєдіяльності, науковці по-різному пояснюють структуру та системоутворювальні компоненти саморегуляції. Н. І. Чупрікова (2007) у рамках власного концептуального підходу зазначає наявність декількох взаємодіючих підсистем психіки, що забезпечують адаптивність поведінки та успішність діяльності: когнітивну, потребностно-мотиваційну, емоційну, пам'ять, комунікативну, активаційно-енергетичну та волю. Саме воля, на думку авторки, займає центральне місце у системі психічної регуляції, виконуючи інтеграційно-регуляторну функцію. М. Й. Боришевський (1992) зауважує, що механізм саморегуляції на рівні особистості має включати такі компоненти: самооцінку, домагання особистості, експектації особистості, образ Я. Останній компонент забезпечує головну функцію саморегуляції яка полягає у цілепокладанні. Ю. О. Миславським (1991), зазначає, що сукупність відносин, в яких виникають і відтворюються зазначені структурні компоненти особистості є процесуальною, динамічною формою існування цих компонентів як системи, що детермінує активність особистості. А. Бандура (2000) звертає увагу на роль чинників саморегуляторної поведінки особистості. Науковець розвиває думку про те, що аналіз регуляторних механізмів поведінки має ґрунтуватися на принципі реципрокного детермінізму, тобто, активність особистості є результатом трьох взаємопов'язаних чинників: фізичного та соціального середовища, когнітивних та афективних систем. Врахування особливостей системної природи регуляції та різноманітності факторів, що визначають її склад призвело до необхідності вивчення саморегуляції з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей, що становлять індивідуальний стиль саморегуляції. За В. С. Мерліном (1986), індивідуальний стиль є своєрідним механізмом, що формує інтегральну індивідуальність. У структурі індивідуального стилю діяльності В. С. Мерлін виокремив три основні компоненти: стиль операцій, стиль дій або реакцій і стиль цілепокладання. З позиції системного тлумачення феномену саморегуляції поведінки особистості, В. І. Моросанова (2001) розвиває положення про індивідуально-стильові особливості усвідомленої саморегуляції довільної активності людини, які проявляються у конкретних функціях цілісного регуляторного процесу: плануванні,

моделюванні, програмуванні, оцінюванні результатів та корекції. Під індивідуально-стильовими характеристиками саморегуляції розуміються типові для особистості особливості системи психічної саморегуляції, які усталено проявляються в різних видах активності.

До стильових особливостей саморегуляції В. І. Моросанова відносить індивідуальні особливості регуляторних процесів, що реалізують основні ланки системи саморегуляції, а також особливості, які характеризують функціонування всіх ланок системи саморегуляції та одночасно є регуляторно-особистісними властивостями (наприклад, самостійність, надійність, гнучкість, ініціативність). Рефлексія як психологічний механізм та психічна властивість априорі має зв'язок із регулятивними механізмами психіки. На думку А. С. Шарова (2005), рефлексію слід розглядати як складний ієрархічно організований психологічний механізм визначення меж психіки та свідомості людини. Основна функція цього механізму полягає у регуляції через визначення зовнішніх та внутрішніх обмежень активності людини. Науковець зазначає, що поза рефлексією і рефлексивних процесів будь яка жива система не просто рухається у бік дезорганізації, але розпадається та перестає бути такою. Водночас, недостатньо вивченою є роль рефлексивних процесів у функціонуванні регулятивних механізмів особистості.

Мета дослідження полягала у вивченні регуляторно-особистісного потенціалу рефлексивності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати наукової розвідки показали, що регуляторний потенціал рефлексії найкраще розкрито представниками онтологічного підходу. На відміну від гносеологічного, у рамках цього підходу виникає новий план психологічного аналізу рефлексії, а саме вивчається її роль у створення цілісності особистості при забезпеченні внутрішньої динаміки її змін та розвитку в оптимальній взаємодії зі світом. Цей ракурс проблеми представлено у дослідженнях Ю. М. Кулюткіна, А. С. Шарова, А. В. Карпова, І. М. Семенова, С. Ю. Степанова, В. Г. Анікіної, Д. О. Леонтьєва, М. І. Найдьонова, Л. А. Найдьонової та ін.

Ідея регуляторного потенціалу рефлексії та його ролі у процесах саморегуляції поставлено Ю. М. Кулюткіним у 80

роках ХХ століття. Науковець зазначав, що особистісний рівень функціонування людини передбачає наявність у неї здатності перебувати одночасно у двох позиціях як суб'єкта діяльності, що здійснює свою діяльність з управління, та бути об'єктом цього управління. Механізмом саморегуляції, заснованим на такому розподілу управлінських та контрольних функцій у середині однієї особистості, коли людина одночасно виступає сама для себе як об'єкт управління, як «Я-виконавець», науковець пропонує називати рефлексивним (Кулюткін, 1979).

На думку А. С. Шарова (2005), рефлексія виступає підсистемним рівнем в структурі регуляції людиною процесів життєдіяльності, до яких він відносить також ціннісно-смыслову сферу та активність. Він дає пояснення сутності рефлексивного механізму психіки. Зокрема, пов'язує рефлексивний механізм із самоорганізацією інтенціональної психічної активності, що здійснюється на різних рівнях психіки (свідомого чи без свідомого) для досягнення у процесі взаємодії людей зі світом синергізму. Базовою функцією рефлексії є регуляція активності, що проявляється у визначенні та зв'язуванні особистістю своїх меж у процесі руху до основ власної діяльності.

Отже, рефлексія розглядається як багаторівнева та багатовимірна система рефлексій, що охоплює усі психіку, а не лише свідомість, та визначає зовнішні та внутрішні межі, які людина враховує в регуляції свого життя. Вона виконує функцію збирання та зв'язування меж Я у людині.

Ідеї щодо визнання рефлексії у якості базового механізму самоорганізації психічної активності висловлювались В. О. Лефевром. Так, на його думку, рефлексія це здатність людини встати у позицію спостерігача або контролера по відношенню до власного тіла, своїх дій та своїх думок (Лефевр, 2003).

Грунтовно розробленою щодо визначення ролі рефлексивних процесів у довільній регуляції процесуально-психологічного забезпечення діяльності є концепція А. В. Карпова (2005). Виходячи з положення про багаторівневу організацію психічних процесів, дослідник аналізує форми існування психічних процесів у двох вимірах психіки. Так, психічний процес може існувати в інструментальній та онтологічній формах або модусах. Інструментальна форма є первинною, вона забезпечує

трансформацію, переробку вихідних даних, інформації, що надходять із зовнішнього та внутрішнього джерела в ході відображення. У випадку переробки психічними процесами інформації внутрішнього досвіду (продуктів інструментального відображення) вони виявляють себе в іншій формі – онтологічній, тому що самі для себе є об'єктами відображення та впливу з боку інших процесів. Ці модуси можуть почергово змінювати один одного, тому один і той же процес може виступати або в інструментальній, або в онтологічній формі. Можливість існування двох форм психічних процесів є важливою умовою існування метапроцесів (мислення про мислення, пам'ять про пам'ять). До метапроцесів належать вторинні процеси. А. В. Карпов називає їх інтегральними процесами. Вони утворюють комплексні та синтетичні за своєю психологічною природою і статусом процеси цілепокладання, антиципації, прийняття рішення, прогнозування, планування, програмування, контроль та самоконтроль. Інтегральні психічні процеси становлять ядро процесуально-психологічного забезпечення діяльності. До складу рефлексії входить комплекс усіх основних інтегральних процесів. Ці процеси, входячи до складу рефлексії, забезпечують саморегуляцію. На думку А. В. Карпова (2005), рефлексія як процес синтезує усю систему інтегральних процесів та виявляється у цьому синтезі. Науковець пропонує розглядати рефлексію як процес, стан та особистісну властивість, що забезпечує розуміння людиною змісту своєї свідомості.

Іншими словами, рефлексія як психічний процес презентує свідомості психологічні компоненти організації її власної діяльності (регулятивний інваріант базових засобів та механізмів процесуально-психологічного забезпечення діяльності) з метою їх довільного контролю та сприяє трансформації цих складових або створенні нових. Усе вище зазначене дозволяє А. В. Карпову розглядати рефлексію в статусі метаінтегрального психічного процесу третього рівня, що забезпечує довільність регуляції діяльності.

Інші критерії для характеристика регуляторного потенціалу рефлексії як механізму психіки пропонуються Д. О. Леонтьєвим. На його думку, повноцінне рефлексивне ставлення як нова якісна ознака саморегуляції обумовлено: по-перше, довільним

маніпулюванням ідеальним змістом у розумовому плані, що засновано на переживанні дистанції між своєю свідомістю та його інтенціональним об'єктом; по-друге, спрямованістю цього процесу на самого себе. Ступінь розвиненості механізму рефлексії проявляється в основних формах рефлексії (арефлексії, інтроспекції, системної рефлексії та квазірефлексії). Найбільш досконалою формою є системна рефлексія (Леонтьєв, Аверина, 2011). З позиції системно-регулятивного підходу цей вид рефлексії слід розглядати як патерн рефлексивних процесів з високими показниками когерентності та організованості структури (Мирошник, 2020).

У зарубіжній психології регуляторний потенціал рефлексії розглянуто в однієї з складових теорії самодетермінації. Зокрема, К. W. Brown, R. M Ryan (2004) пов'язують рефлексію з явищем *mindfulness* (усвідомлена присутність, самоспостереження). Саморегуляційні аспекти рефлексії розглядалися M. Snyder (2000) у зв'язку із здатністю до самомоніторингу.

Отже, аналіз існуючих підходів до розуміння природи рефлексії засвідчив можливість її розгляду у якості психічної властивості та механізму, що забезпечує регуляцію діяльності та поведінки особистості. Однак, недостатньо вивченим є питання природи зв'язку рефлексії із регуляторно-особистісними властивостями та механізмами саморегуляції.

Завдання емпіричного етапу дослідження полягало у визначенні особливостей рефлексивних процесів у суб'єктів із різними параметрами функціональних компонентів саморегуляції та регуляторно-особистісних властивостей.

Дослідження проведено на базі ПНПУ імені В.Г. Короленка. У ньому взяли участь студенти перших курсів. Загальна чисельність вибіркової сукупності склало 60 осіб.

Складові механізму саморегуляції та регуляторно-особистісні властивості вивчались за допомогою методики В. І. Моросанові, діагностика рефлексивних процесів здійснювалась за методиками А. В. Карпова і В. Г. Пономарьової та М. Гранта. Статистичний аналіз даних здійснювався за допомогою програми SPSS 20 for Windows.

Аналіз статистичних зв'язків між рефлексивними процесами за ознаками спрямованості, ступенем розвиненості та функціональними компонентами саморегуляції (планування,

моделювання, програмування, оцінка результатів, загальний показник саморегуляції) й особистісно-регуляторними властивостями (самостійність та гнучкість) здійснювався за допомогою методу Спірмена.

Таблиця 1

Значення коефіцієнта кореляції Спірмена для функціональних компонентів саморегуляції та рефлексивних процесів респондентів (N=60)

Вид рефлексивного процесу	Планування	Моделювання	Програмування	Оцінка результатів	Гнучкість	Самостійність	Загальний показник саморегуляції
рефлексивність	,245	,253*	,294*	,496**	-,147	-,506**	,223
соціальна рефлексія	,298*	,255*	,145	,032	,174	,003	,175
особистісна рефлексія	,365**	,231	,373**	,272*	-,039	,004	,353**

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Результати кореляційного аналізу (див. табл. 1) засвідчили наявність статистично значущих зв'язків між рефлексивністю та такими компонентами саморегуляції як: моделювання, програмування ($p \leq 0,05$), оцінка наслідків діяльності ($p \leq 0,01$). Отриманні дані підтверджують положення про те, що рефлексія виконує довільний контроль за процесуально-психологічним забезпеченням діяльності.

Водночас, встановлено негативний зв'язок між рефлексивністю респондентів та такою регуляторно-особистісною властивістю як самостійність ($p \leq 0,01$). Це означає, що респонденти з високими показниками самостійності не схильні аналізувати та детально планувати свої дії, вони проявляють більшу спонтанність, готовність до виконання дій, мало турбуються про їх узгодження з оточенням. На нашу думку, отримані результати висвітлюють негативний бік рефлексивності у регуляторному потенціалі особистості, а саме, той факт, що фіксація на окремих деталях та їх узгодження з думкою інших, певною мірою, позбавляє особистість незалеж-

ності у прийнятті самостійних рішень та може бути чинником, що гальмує її активність. Подальший аналіз особливостей зв'язку соціальної рефлексії та складових саморегуляції визначив роль цих процесів лише у регуляції орієнтувальної частини діяльності та поведінки особистості. Встановлено, що компоненти саморегуляції (планування та моделювання), які найбільше потребують врахування позиції, настроїв та думок іншого при організації поведінки, мають позитивний значущий зв'язок ($p \leq 0,05$) із процесами соціальної рефлексії, функція яких полягає у відображенні переживанням та думок іншого. Однак, цей вид рефлексивних процесів не включено до компонентів контролю та корекції цієї поведінки.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що особливе значення у регулятивному потенціалі особистості належить процесам особистісної рефлексії. Особистісна рефлексія розглядається як процес, що здійснює регуляцію механізмів особистісного розвитку. Завдяки диференціації та інтеграції різних підструктур *Я* суб'єкт отримує можливість більш точного та глибокого розуміння самого себе, усвідомлення особливостей власної індивідуальності та має здатність до узагальненого розуміння власного *Я*. Данні статистичного аналізу дозволять стверджувати положення про те, що процеси особистісної рефлексії включені не тільки до орієнтувальної, але й до контрольної складових механізму саморегуляції. Так, встановлено наявність позитивних зв'язків між процесами особистісної рефлексії та компонентами планування, програмування власної поведінки ($p \leq 0,01$) та її оцінкою відповідно до власних очікувань ($p \leq 0,05$). Визначена тенденція, у цілому, підтверджується наявністю статистично значущого позитивного зв'язку між процесами особистісної рефлексії та загальними показниками сформованості функціональних компонентів саморегуляції особистості ($p \leq 0,01$).

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зробити такі висновки. Будучи поліпроцесуальним утворенням, тобто явищем, що складається із різних окремих рефлексивних процесів, рефлексія є важливим елементом регулятивного потенціалу особистості. У ході дослідження встановлено, що

найбільшу роль у функціонуванні компонентів саморегуляції особистості відіграють процеси особистісної рефлексії. Вони забезпечують не тільки планування та програмування майбутньої поведінки, але залучені у роботу контролю, оцінки та корегування результатів активності.

Як психічна властивість рефлексивність має негативних зв'язок із такою регулятивною властивістю особистості як самостійність. Розвиненість рефлексивності може знижувати здатність особистості до самостійного прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях, бути причиною нерішучості та зовнішньої пасивності. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні знаку рефлексивності відносно функціонування когнітивної та емоційної та вольової сфер особистості, пошуку шляхів оптимізації рефлексивної сфери особистості.

Список використаних джерел

- Анохин П. К. Избранные труды: Кибернетика функциональных систем / под ред. К. В. Судакова ; сост. В. А. Макаров. Москва : Медицина, 1998. 400 с.
- Бандура А. Теория социального научения. СПб. : Евразия, 2000. 320 с.
- Боришевский М. Й. Развитие саморегуляции поведения школьников : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00. 07/ КГПИ им. М. П. Драгоманова. Киев, 1992. 77 с.
- Карпов А. В., Скитяева И. М. Психология метакогнитивных процессов личности. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2005. 352 с.
- Конопкин О. А. Психическая саморегуляция произвольной активности человека. Структурно-функциональный аспект. *Вопросы психологии*. 1995. № 1. С. 5–12.
- Кулюткин Ю. Н. Рефлексивная регуляция мыслительных действий. *Психологические исследования интеллектуальной деятельности*. Москва, 1979. С. 22–28.
- Леонтьев Д. А., Аверина А. Ж. Рефлексивность как составляющая личностного потенциала. *Личностный потенциал: структура и диагностика* / под ред. Д. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2011. С. 360–381.
- Лефевр В. А. Рефлексия. Москва : Когито-Центр, 2003. 496 с.
- Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. Москва : Педагогика, 1986. 253 с.
- Миславский Ю. А. Саморегуляция и активность личности в юношеском возрасте. Москва : Педагогика, 1991. 152 с.

- Мирошник О. Г. Структура рефлексивних процесів у вчителів з різною професійною ідентичністю. *Психологія і особистість*. 2020. №1(17). С. 169–184.
- Моросанова В. И. Индивидуальный стиль саморегуляции : феномен, структура и функции в произвольной активности человека. Москва : Наука, 2001. 192 с.
- Осницкий А. К. Саморегуляция деятельности школьника и формирование активной личности. Москва, 1986. 312 с.
- Чуприкова Н. И. Система понятий общей психологии и функциональная система психической регуляции поведения и деятельности. *Вопросы психологии*. 2007. № 3. С. 3–15.
- Шаров А. С. Онтология рефлексии: природа, функции и механизмы. *Рефлексивные процессы и управление*. 2005. Т. 5, № 1. С. 71–92.
- Brown K. W., Ryan R. M. Fostering healthy self-regulation from within and without: a self-determination theory perspective. *Positive Psychology in Practice* / eds. P. A. Linley, S. Joseph. London : Wiley, 2004. P. 105–124.
- Gangestad S. W., Snyder M. Self-monitoring: Appraisal and reappraisal. *Psychological Bulletin*. 2000. Vol. 126. P. 530–555.

References

- Anohin, P. K. (1998). *Izbrannye trudy: Kibernetika funkcional'nyh sistem [Selected Works: Cybernetics of Functional Systems]*. Moskva: Medicina [in Russian].
- Bandura, A. (2000). *Teoriya social'nogo naucheniya [Theory of Social Learning]*. SPb.: Evraziya [in Russian].
- Borishevskij, M. J. (1992). *Razvitie samoreguljaccii povedeniya shkol'nikov [The development of self-regulation of behavior of students]* (Extended abstract of PhD dissertation). KGPI im. M.P. Dragomanova. Kiev [in Russian].
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2004). Fostering healthy self-regulation from within and without: a self-determination theory perspective. In P. A. Linley, S. Joseph (Eds.), *Positive Psychology in Practice* (pp. 105-124). London: Wiley.
- Chuprikova, N. I. (2007). Sistema ponyatij obshchej psihologii i funkcional'naya sistema psihicheskoy reguljaccii povedeniya i deyatel'nosti [The system of concepts of general psychology and the functional system of mental regulation of behavior and activity]. *Voprosy psihologii [Questions of psychology]*, 3, 3-15 [in Russian].
- Gangestad, S. W., & Snyder, M. (2000). Self-monitoring: Appraisal and reappraisal. *Psychological Bulletin*, 126, 530-555.

- Karpov, A. V., & Skitvaeva, I. M. (2005). *Psihologiya metakognitivnykh processov lichnosti [Psychology of metacognitive processes of personality]*. Moskva: Institut psihologii RAN [in Russian].
- Konopkin, O. A. (1995). Psihicheskaya samoregulyaciya proizvol'noj aktivnosti cheloveka. Strukturno- funkcionāl'nyi aspekt [Mental self-regulation of arbitrary human activity. Structural and functional aspect]. *Voprosy psihologii [Questions of psychology]*, 1, 5-12 [in Russian].
- Kulyutkin, Yu. N. (1979). Refleksivnaya regulyaciya myslitel'nykh dejstvij [Reflexive regulation of mental actions]. *Psihologicheskie issledovaniya intellektual'noj deyatel'nosti [Psychological studies of intellectual activity]*. Moskva [in Russian].
- Lefevr, V. A. (2003). *Refleksiya [Reflection]*. Moskva: Kogito-Tsentr [in Russian].
- Leont'ev, D. A., & Averina, A. Zh. (2011). Refleksivnost' kak sostavlyayushchaya lichnostnogo potentsiala [Reflexivity as a component of personality potential capacity]. *Lichnostnyj potentsial: struktura i diagnostika [Personal potential: structure and diagnostics]* (pp. 360-381). Moskva: Smysl [in Russian].
- Merlin, V. S. (1986). *Ocherk integral'nogo issledovaniya individual'nosti [Essay on the integral study of personality]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Mislavskii, Yu. A. (1991). *Samoregulyaciya i aktivnost' lichnosti v yunosheskom vozraste [Self-regulation and personality activity in adolescence]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Morosanova, V. I. (2001). *Individual'nyi stil' samoregulyacii: fenomen, struktura i funktsii v proizvol'noj aktivnosti cheloveka [Individual style of self-regulation: a phenomenon, structure and functions in arbitrary human activity]*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Myroshnyk, O. G. (2020). Struktura refleksivnykh procesiv u vchiteliv z riznoyu profesijnoyu identichnistyu [The structure of reflexive processes in teachers with different professional identities]. *Psykhoholohiia i osobystist [Psychology and personality]*, 1(17), 169-184 [in Ukrainian].
- Osnickij, A. K. (1986). *Samoregulyaciya devatel'nosti shkol'nika i formirovanie aktivnoj lichnosti [Self-regulation of the student and the formation of an active personality]*. Moskva [in Russian].
- Sharov, A. S. (2005). Ontologiya refleksii: priroda, funktsii i mekhanizmy [Ontology of reflection: nature, functions and mechanisms]. *Refleksivnyye processy i upravlenie [Reflexive processes and management]*, 5(1), 71-92 [in Russian].

O. Myroshnyk

REFLECTIVENESS AND REGULATORY POTENTIAL OF PERSONALITY

The article presents the results of a study of the role of reflection in the regulatory sphere of personality. Self-regulation is the most common function of the psyche, the purpose of which is to preserve its integrity. At the individual level, self-regulation is manifested in specific functions of the holistic regulatory process of behavior and activities: planning, modeling, programming, evaluation of results and correction. Individual differences in the mechanism of self-regulation are manifested in the stylistic features and regulatory properties of the individual. Ontological analysis of reflexivity explains its regulatory function, which is to determine the individual's own boundaries through awareness of the basics of their own actions and activities. This understanding of reflection allows it to be included in the regulatory potential of the individual. An empirical study of the relationship between the processes of reflection and the components of self-regulation has shown that the greatest role in the functioning of the components of self-regulation of personality is played by the processes of personal reflection. They provide not only the planning and programming of future behavior, but are involved in monitoring and evaluating the results of activities. The processes of social reflection are related to the components of self-regulation that most need to take into account the position, attitudes and opinions of others. It is established that as a mental regulatory property reflexivity has a negative relationship with independence. The development of reflexivity can reduce the ability of individuals to make independent decisions in difficult life situations, be the cause of indecision and external passivity.

Key words: *reflection, social reflection, personal reflection, reflectivity, mechanism of self-regulation, regulatory-personal properties.*

Надійшла до редакції 21.06.2020 р.